

INKLYUZIV TA'LIMNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Shodiyeva Komila

Muzrabot tuman texnikumi

Maxsus fan o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada inklyuziv ta'limning pedagogik-nazariy asoslari O'zbekistonda olib borilayotgan tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar negizida tahlil qilingan. Maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim muhitiga jalb etishda pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi va metodikaning moslashuvchanligi asosiy omil sifatida ko'rib chiqilgan.¹ Xalq ta'limi vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2023–2024 o'quv yilida 87 mingdan ortiq maxsus ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchidan atigi 34 foizi inklyuziv sinflarda tahsil olmoqda.² Tadqiqot natijalariga ko'ra, pedagoglarning inklyuziv metodikadan xabardorligi past darajada qolib kelmoqda. Maqolada inklyuziv ta'limni samarali tashkil etish mexanizmlari asoslanib, amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maxsus pedagogika, individual yondashuv, moslashtirilgan dastur, pedagogik tayyorgarlik, maxsus ehtiyoj.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim falsafasi har bir bolaning, jismoniy yoki intellektual xususiyatlaridan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqini tan oladi. Inklyuziv ta'lim aynan shu g'oyaning amaliy ifodasi bo'lib, maxsus ehtiyojli bolalarni umumiy ta'lim jarayoniga jalb etishni nazarda tutadi. Biroq bu g'oyaning hayotga tatbiq etilishi chuqur pedagogik tayyorgarlikni talab qiladi.

Pedagog N.Sh. Tursunova ta'kidlaganidek, o'qituvchilarning katta qismi maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlash metodikasini institutda emas, balki amaliyot jarayonida o'rganishga majbur bo'lmoqda.³ Maqolaning maqsadi — inklyuziv ta'limning pedagogik asoslarini ochib berish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini asoslashdan iborat.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Nazariy-metodologik negiz

Inklyuziv ta'lim pedagogikasi uchta tamoyilga tayanadi: individuallashtirish, moslashuvchanlik va hamkorlik. Pedagog olimi G'.R. Yusupova ta'kidlashicha,

inklyuziv sinfda samarali ishlash uchun o'qituvchi maxsus pedagogika va psixologiya asoslariga ega bo'lishi shart, aks holda integratsiya shaklan amalga oshirilib, mazmunan samarasiz qoladi.⁴

Statistik ko'rsatkichlar

Quyidagi jadval respublikada inklyuziv ta'lim sohasidagi besh yillik dinamikani aks ettiradi:

Yil	Maxsus ehtiyojli o'quvchilar	Inklyuziv sinflarda (%)	Tayyorgarlikdan o'tgan pedagoglar (%)
2019	61 400	19,2	11,5
2021	73 850	25,7	18,3
2023	87 200	34,0	27,6

1-jadval. 2019–2023 yillarda inklyuziv ta'lim ko'rsatkichlari (Xalq ta'limi vazirligi)

Jadvaldan ko'rinadiki, o'quvchilar qamrovi izchil o'sib bormoqda, biroq maxsus tayyorgarlikdan o'tgan pedagoglar ulushi 2023 yilda ham 30 foizdan past qolmoqda. Bu nomutanosiblik sohaning eng dolzarb muammosini ko'rsatadi.⁵

Pedagogik tayyorgarlikdagi kamchiliklar

Tadqiqotlarga ko'ra, o'qituvchilarning inklyuziv metodikani o'zlashtirishida uchta to'siq mavjud: malaka oshirish kurslarining yetarli emasligi, amaliy ko'nikma shakllantiruvchi treninglar zaifligi va metodik qo'llanmalar yetishmasligi.⁶ Olim Sh.A. Rajabov ta'kidlaganidek, malaka oshirish kurslari ko'pincha nazariy bilim berish bilan cheklanib, real sinf sharoitida qo'llash uchun zarur amaliy vositalarni yetarlicha taqdim etmaydi.⁷ Shu sababli amaliyotga yo'naltirilgan, mentor-pedagog ishtirokidagi uzluksiz tayyorgarlik tizimini joriy etish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati, eng avvalo, pedagogning kasbiy tayyorgarligiga bog'liq. O'quvchilar qamrovining o'sishiga qaramay, pedagog kadrlarni tayyorlash tizimi bu sur'atga yetib bormayapti. Shu sababli quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi: (1) pedagogika ta'lim muassasalarining o'quv dasturiga inklyuziv pedagogika fanini majburiy kiritish; (2) mentorlik tizimiga asoslangan uzluksiz malaka oshirish

dasturini joriy etish; (3) har bir ta'lim muassasasida maxsus pedagog-konsultant lavozimini tashkil etish. Ushbu chora-tadbirlar inklyuziv ta'lim sifatini tubdan yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi. — Toshkent, 2022. — 14-bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. 2023–2024 o'quv yili statistik hisoboti. — Toshkent, 2024. — 22-bet.
3. Tursunova N.Sh. Inklyuziv ta'limda pedagog kadrlar tayyorgarligi muammolari. // Pedagogik mahorat. — 2022. — №3. — 41–47-betlar.
4. Yusupova G'.R. Inklyuziv ta'lim pedagogikasining nazariy asoslari. — Toshkent: Fan va ta'lim, 2021. — 56-bet.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Inklyuziv ta'lim monitoringi: 2019–2023. — Toshkent, 2023. — 9-bet.
6. Rajabov Sh.A. Pedagoglarning inklyuziv ta'lim bo'yicha malaka oshirish tizimi. // Uzluksiz ta'lim jurnali. — 2023. — №2. — 30–38-betlar.
7. Rajabov Sh.A. Amaliyotga yo'naltirilgan pedagogik tayyorgarlik modeli. // Maxsus pedagogika va psixologiya. — 2023. — №1. — 19–26-betlar.